

analyses proposed several methods of research of political processes. In the article is described advantage of use methods of humanity studies.

Key words: *political processes, methods of researches, historiography researches, historical process.*

Ковальчук І.В.
НПУ ім. М. П. Драгоманова

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ ОУН У 1940-1950-Х РОКАХ НА ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ І ЗАХІДНИХ РАЙОНІВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

У даній статті розкривається історіографічний аспект діяльності ОУН у 1940-1950-х роках на території Житомирської і західних районів Київської областей. Відстеженні ключові етапи дослідження цієї тематики і вказані найважливіші праці.

Ключові слова: *історіографія, ОУН, Житомирська область, радянський, сучасний, діаспора.*

The historiography aspect of the activities of the Organization of Ukrainian Nationalists during the period of 1940-1950s., on the territory of Zhytomyr region and the western part of Kyiv region.

This article deals with the historiography aspect of the activities of the Organization of Ukrainian Nationalists during the period of 1940-1950s., on the territory of Zhytomyr region and the western part of Kyiv region. We paid attention to the main key-aspects of the scientific research of this topic and mentioned the most important works.

Keywords: *historiography, OUN, the Zhytomyr region, soviets, modern Diaspora.*

Дослідження будь-якої наукової теми, незалежно від рамок, починається із опрацювання уже наявної літератури, тобто історіографії. Ми не є фахівцями з проблем історіографії і джерелознавства, що становлять окрему спеціальність і використовують власні теоретико-методологічні принципи, але уся складність означення самого терміну „історіографія” нам відома. Власне кажучи, до середини XIX ст. історію називали історіографією, а істориків – історіографами. У процесі становлення і виокремлення історіографії як науки, сформувалася її окрема система. Так, історіографія поділяється на загальну, предметну і проблемну [1, с. 175]. Що ж стосується української історіографії, то її розуміють водночас як: 1) сукупність літератури з проблем історії України; 2) процес виникнення і розвитку історичної науки в Україні; 3) наукову дисципліну, яка вивчає стан і розвиток історичної науки в Україні [2, с. 15]. Підсумовуючи все вище викладене, вважаємо, що зміст нашої статті відноситься до предметно-проблемного рівня історіографії та є сукупністю літератури з окремої теми історії України.

Дана стаття є результатом опрацювання історіографічного матеріалу у рамках підготовки кандидатського дослідження на тему: “Діяльність ОУН і УПА у 1940-х – першій половині 1950-х років на території Житомирської і західних районів Київської області: соціально-економічні і військово політичні складові”. Звичайно, обсяг запропонованої публікації не дозволяє у повній мірі висвітлити весь історіографічний

аспект вказаної теми. Для нас було пріоритетом визначити основні концептуальні моменти та охарактеризувати найважливіші праці.

Увесь історіографічний комплекс цієї проблеми можна умовно розділити на три тематичні групи. Така практика характерна для останніх досліджень, як із проблем українського національного руху [3], так і для інших тематик [4]. Першу групу складають праці, що були створені у Радянському Союзі. До другої – відносяться дослідження здійсненні від 1940-х років і до сьогодення представниками української діаспори (Західна Європа і Північна Америка). Науковий здобуток вчених в умовах державної незалежності України становить третю тематичну групу. Слід також сказати про наукові дослідження представників зарубіжної історіографії. Але виділяти їх в окрему групу ми не будемо. Причинами цьому є недостатня репрезентативність останніх у дослідженні і незнання нами належним чином іноземних мов, щоб слідкувати за новими дослідженнями.

Праці радянського часу з даної тематики є так би мовити, дещо “специфічними”. З часу Другої світової війни і до початку 1990-х років у масовій свідомості та історіографічній традиції беззастережно домінувала єдина картина війни – сформована у руслі радянських ідеологічних настанов, сакралізована і певним чином міфологізована, де ОУН трактувалася як одна з найреакційніших ланок у системі політичних організацій класових ворогів, а УПА – не більше як банда злочинців. Істотною її перевагою було і є хіба те, що вона почала зароджуватися вже у ході самої війни, під значним впливом потужної пропагандистської машини, а тому, володіє великим потенціалом стійкості, особливо для традиційної психології пересічного громадянина із пострадянським світоглядом. У цих роботах використовувалися одноманітні методологічні прийоми та “ідейно витримана” фразеологія [5, с. 62]. Враховуючи наведені зауваження і цілий ряд інших застережень щодо вказаних джерел, потрібно визнати, що цілком нехтувати працями радянських істориків все ж не варто. Факти про події, які наводяться у їх дослідженнях – продукт використання доступної на той час джерельної бази. Більше того, кількість праць на дану тему, науковий статус авторів переконують у тому, що на той час цей напрям вважався ідеологічно найважливішим в “українській”, так би мовити, тематиці Другої світової війни. Публікації радянського часу заклали базу для подальшого, вищого у теоретичному і методологічному плані етапу осмислення та узагальнення емпіричного матеріалу [6, с. 20]. Тематичних праць про діяльність ОУН на території Житомирської і західних районів Київської областей у радянський час, звичайно ж, не було написано. Серед величезного масиву узагальнюючих робіт найбільш вартими уваги є: С. Білак “Слуга кількох господарів”, С. Возняк, Й. Гай, М. Хвостін “Кожне слово, кожен крок їх – зрада”, П. Возняк “Їх справжнє обличчя”, Д. Букович “Павутина омани”, В. Добрецова, Л. Мезенська “Зловісний союз українського буржуазного націоналізму та уніатської церкви”, В. Добрецова “Націоналізм і релігія на службі антикомунізму”, “Політичний націоналізм – знаряддя реакції”, В. Давиденко “Українська Повстанська армія: шлях ганьби і злочинів”, С. Даниленко “Дорогою ганьби і зради”, В. Замлинський “Тавровані презирством народу”, В. Іваненко “На задвірках історії”, В. Мазанко “Шлях зради і шпигунства”, В. Масловський “В боротьбі з ворогами соціалізму”, “Дорога в безодню”, “Жовто-блакитна мафія”, “З ким і проти кого воювали

українські буржуазні націоналісти в роки Другої світової війни”, Т. Мигаль “Знайде їх правда-мста”, Т. Ржезач, В. Цуркан “Разыскиваются”, Ю. Римаренко “Український буржуазний націоналізм – ворог інтернаціонального об’єднання трудящих”, Р. Симоненко “На утриманні реакції”, Ю. Сливка “Реакційна роль унії в історії українського народу”, “Союз хреста і капіталу”, Л. Топольчук “За фальшивим мандатом”, В. Чередниченко “Анатомія зради”, “Націоналізм проти нації”, “Контрреволюція на експорт”, В. Чубенко, Я. Тумаркін “Людина з табору Ді-Пі”, В. Чубенко “Запізніла сповідь”, В. Шевцов “Український буржуазний націоналізм у коричневій формі” [5, с. 67-69; 7, с. 68]. Особливо звертаємо увагу на доробок Кліма Дмитрука – “Під штандартами русифікації та фашизму”, “Приречені”, “Свастика на сутанах”, “Униатские крестоносцы”, “Безбатченки” [8] – це найвідоміша праця вказаного автора.

Перераховані вище роботи були написані протягом 70-х – першої половини 80-х. У них основна увага зверталася на задокументовані факти колаборації українських націоналістів із гітлерівцями, застосування невинуватих терористичних актів проти цивільного населення і прибулих “східняків”, взаємні міжусобиці між представниками мельниківського і бандерівського напрямків.

Праці, які віднесені до другої групи, у свою чергу, можна поділити на дві підгрупи: а) дослідження наукового та історико-ретроспективного характеру; б) мемуарні роботи, які писались переважно учасниками тих подій. Якщо давати загальну характеристику даній групі публікацій, то варто відмітити, що при їх створенні авторам певною мірою бракувало джерел, із яких лише частина потрапила за кордон; простежується політична заангажованість, пропагандистське забарвлення, емоційна упередженість авторів. Також до їх вад можна віднести свідоме приховування матеріалів, які здатні були зашкодити іміджу націоналістичних структур в очах українського народу і зарубіжної громадськості [6, с. 60]. Ці застереження більшою мірою стосуються другої підгрупи, а у цілому, безперечно, наукова література з діаспори значно менше заполітизована і заідеологізована, ніж радянська.

Серед мемуарної літератури найбільшої уваги заслуговують книжки С. Бандери “Перспективи української революції”, Я. Стецька “30 червня 1941 року”, Т. Бульби-Боровця “Армія без держави”. Дані, які географічно стосуються нашої теми, наявні у них лише опосередковано і фрагментарно. Робота М. Лебеда „Українська повстанська армія” [8] хронологічно не виходять за межі 1944 р. Усе ж, для більш повної картини відтворюваних подій дослідник повинен розглядати ці праці. Також, до спогадів учасників тих подій належить комплекс публікацій фундаторів обох ОУН – Я. Гайваса, О. Ждановича, М. Прокопа, Д. і Л. Ребетів.

Праці наукового характеру українських учених із діаспори про вказаний період відкривають публікації П. Мірчука „Акт відновлення Української державності 30 червня 1941 року. Його Генеза та політичне й історичне значення” [9], “Революційний змаг за УССД. (Хто такі „бандерівці”, „мельниківці”, „двійкарі)”” [10]. Даний автор не приховує свою приналежність до ОУН(Б), а членів і прихильників ОУН(М) називає “колаборантами і німецькими прислужниками”. Однією із перших комплексних тематичних публікацій є робота безпосереднього учасника тих подій, голови

Ініціативного комітету для утворення Української головної визвольної ради – Лева Шанковського “Похідні групи ОУН (Причини до історії похідних груп ОУН на центральних і східних землях України в 1941-1943 рр.)” [11]. Спогади керівника Північної похідної групи ОУН(Б) М. Климишина „В поході до волі. Спомини. – Т. 1.” [12] дещо в ідеалізованому вигляді описують картину подій перших місяців війни. Відомим у діаспорі науковцем, автором книги „Українська Держава відновлена Актом 30 червня 1941 року” (перевиданої в Україні) [13] був А. Бедрій. Він у привабливих тонах зобразив історію ОУН(Б), не уникнув односторонності у висвітленні багатьох фактів, а подекуди і надмірних перебільшень.

Часткові дослідження діяльності ОУН(М) на теренах Житомирської і західних районів Київської областей представлені у роботах Я. Шумелди „Похід ОУН на Схід” [14] і Г. Полікарпенко „Організація Українських Націоналістів під час Другої світової війни” [15]. Біографічні дані про окремих діячів мельниківського руху, які діяли на вказаному терені, зокрема, про О. Ольжича (Кандибу), О. Яценюка („Волинця”) та ін. зібрані у публікації В. Вериги “Втрати ОУН у Другій світовій війні або „Здобудеш українську державу або загинеш у боротьбі за неї” [16].

Українська діаспора відіграла виняткову роль у популяризації ОУН. “Заповнення інформаційного вакууму, що існував в Україні з цього питання, здійснювався за допомогою надходження з-за кордону безлічі українських емпіричних видань, написаних переважно за доби “холодної війни” – так оцінює роль наукових напрацювань вчених з діаспори український історик молодшої генерації [17, с. 33]. Серед сучасних істориків із діаспори привертає увагу постать Т. Гунчака та його праця “Україна ХХ століття” [18]. На його думку, українці були жертвами кількох факторів: нацистської політики геноциду, воєнних дій і радянської тоталітарної системи.

Вражає широким спектром розкритих проблем і ґрунтовністю дослідження праця В. Косика “Україна і Німеччина у Другій світовій війні” [19]. Вперше дослідження В. Косика з’явилося у Парижі 1986 року французькою мовою під назвою “Націонал-соціалістична Німеччина і Україна” і відразу ж привернуло до себе увагу світової наукової спільноти [20]. Автор використав масивний пласт оригінальних, невідомих досі дослідницькому загалу архівних матеріалів третього райху, простежив діяльність українських національно-державницьких сил від Української революції до завершення Другої світової війни. Він доводить, що за умов, які створили сталінський і гітлерівський тоталітарні режими, українські націоналісти змушені були обрати адекватні форми боротьби заради збереження генофонду нації і відродження національної держави. В. Косик не замовчує діяльність мельниківської ОУН, однак вважає, що реальний спротив обом тоталітарним системам чинила виключно ОУН(Б) [6, с. 115]. Новизна і нестандартність поставлених питань, цілий спектр, неочікуваних для українського наукового бондону висновків, спричинили справжній суспільний резонанс. У використанні лише німецьких архівних документів є і певний недолік джерельної бази дослідження: він полягає у звуженні поля зору дослідника. Робота В. Косика у німецьких і французьких архівах вилілась в 4-х томну публікацію архівних матеріалів “Україна в Другій світовій війні у документах” [21], видрукованих у Львові протягом 1997-2000 років.

Концептуальну еволюцію у вітчизняній історичній науці пройшло дослідження національного руху опору у Другій світовій війні за період від проголошення державної незалежності України до сьогодні. Ця еволюція у більшій мірі пов'язана з перекваліфікацією колишніх партійних істориків, які у нинішніх умовах почали приділяти увагу даній проблемі. До слова кажучи, останні події у науковому й суспільно-політичному житті України вкотре засвідчують складність і тривалість цього процесу.

У першій половині 1990-х років розпочалося поступове подоланням закостенілих ідеологем, нарощуванням нової фактологічної бази та альтернативних теоретико-методологічних підходів. Початковим імпульсом вказаних процесів сучасні дослідники вважають Всеукраїнську наукову конференцію, що проходила 25-26 серпня 1992 року у Києві, у роботі якої взяли участь фахівці історії українського націоналістичного руху, які представляли вітчизняні і зарубіжні наукові установи [22, с. 19]. Матеріали даної конференції вийшли окремою книгою [23].

Піонерські доробки з історії ОУН та УПА у періодичних виданнях України з'явилися у середині 1990-х років зусиллями В. Гриневича, М. Ковалю, В. Сергійчука [6, с. 26].

Своєрідним підсумком багаторічних творчих пошуків провідного в Україні фахівця із історії Другої світової війни стала монографія М. Ковалю "Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939–1945 рр.)" [24]. Колосальна ерудиція автора, який присвятив все своє наукове життя одній проблемі перетворила його дослідження із популярного видання в узагальнюючу наукову працю, яка цікава для всіх, хто вивчає проблематику Другої світової війни. Ніби і не претендуючи на всеосяжність, М. Коваль розставив акценти, простежив витоки і головні тенденції кожного політичного явища. Вчений намагався зважено оцінити діяльність комуністичного руху опору й ОУН та УПА [6, с. 76]. М. Коваль зазначав: "За останні роки в обстановці відносної гласності усунуто ряд кричущих перекручень в історії Другої світової та Великої Вітчизняної війни" [25, с. 13]. Він приходив до висновку: "Радянські історіографія та пропаганда (втім, не тільки радянські), акцентуючи увагу на очевидних фактах співпраці провідників ОУН з німецькими спецслужбами й окупаційними органами і замовчуючи приклади опору місцевих формувань УПА та підпілля ОУН(Б) гітлерівцям, зуміли ефективно знецінити в громадській думці всю діяльність ОУН-УПА, посіяти недовіру і ворожнечу не тільки до національно визвольного руху, а й, певною мірою, до всього українського етносу у цьому регіоні" [24, с. 158]. Віддаючи шану цьому поважному досліднику, доводиться визнати, що його праця у плані інформативності і підбору фактів, зроблених висновків і узагальнень, дещо хибує однобічністю, різкістю суджень щодо представників українського національного руху.

Результатом багаторічної пошукової роботи В. Сергійчука стала поява у II-й половині 1990-х рр. двох змістовних збірників документів "ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали" [26] та "Десять буремних літ. Західноукраїнські землі в 1944 – 1953 рр.". Уже в XXI ст. цей автор опублікував п'ятитомну серію археографічних збірників під назвою "Український здвиг", V том якої має назву "Український здвиг: Наддніпрянина. 1941 – 1955" [27]. Головна наукова цінність вказаних робіт, як відзначають інші дослідники, полягає у класифікації джерельних матеріалів без аналізу

та з'ясування у широких масштабах історичної перспективи чи політичної думки [22, с. 16]. Хоча, на нашу думку, робота історика саме у тому і полягає, щоб на основі різного роду джерел робити певні висновки та узагальнення.

Неординарний підхід до висвітлення вище зазначених подій у контексті загальноєвропейських процесів запропонував Я. Грицак у своєму дослідженні “Нарис історії України: Формування модерної нації в ХІХ – ХХ столітті” [28]. Він першим почав перегляд створеного стереотипу про колабораціоністський характер українського національно-визвольного руху.

Важливим досягненням вітчизняної історіографії на межі двох століть є монографії написані професійним архівістом та істориком, головним охоронцем фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України, членом робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА Анатолієм Кентієм, які присвячені історії ОУН від її створення до діяльності у повоєнний час [29]. Він об'єктивно і неупереджено оцінює хід і наслідки збройного протистояння ОУН і УПА з німецькими, а пізніше – комуністичними режимами, доходить висновку, що в той період не було об'єктивних умов для реалізації головної мети – здобуття незалежної української соборної держави. В 2005 році опублікована книжка В. Литвина “Україна в Другій світовій війні” [30].

Варті уваги наукові напрацювання із цієї проблематики С. Кульчицького: “Акт 30 червня 1941 року”, “Возз'єднання Західної України з СРСР: проблема легітимності”, “Українські націоналісти в червоно-коричневій Європі” [31] та ряд інших статей на сторінках “Українського історичного журналу”, газети “День”, журналу “Київська старовина”. У своїх публікаціях С. Кульчицький проводить думку про чітку антинацистську спрямованість діяльності ОУН(Б) від осені 1941 р., тобто після невдачі з похідними групами [31, с. 72].

Необхідно згадати про дослідження сучасних українських істориків представників молодшої генерації вчених, які сформувались і отримали свої наукові ступені у незалежній Україні. Ряди цих дослідників із кожним роком збільшуються, тому складно вибірково охарактеризувати науковий здобуток когось конкретно. Не маючи на меті когось образити, ми назвемо публікації лише Ю. Киричука [32] та І. Патриляка [33] як авторів, що представляють львівську і київську наукові традиції.

Необхідно звернути увагу на ряд колективних праць, присвячених спектру проблем Другої світової війни. Найбільш повноцінна в теоретичному плані і порушенні складних питань, які ще не підіймалися є “Політична історія України. ХХ століття” [34] у шести томах, а зокрема, її IV том – цілком присвячений періоду Другої світової війни. Її автори – В. Коваль, В. Кучер, В. Гриневич – зуміли охопити значне коло питань військово-політичної історії України, дати нові оцінки відомим подіям і висвітлити малодосліджені сторінки. Проте, інші українські історики оцінюють дану працю дещо неоднозначно. Так, зазначається: “відкидаючи міфи радянської історіографії, автори інколи замінюють їх новими міфами, з якими неупереджений читач погодитись не може” [20].

На широкий загальний читачів розрахована праця В. Кучера і П. Чернеги “Україна в Другій світовій війні (1939 – 1945)” [35]. Вона побудована на хронологічно-фактологічному принципі і дає загальне розуміння подій і фактів того періоду. Нарис

“Випробування: перевірка війною” (написаний В. Гриневичем та О. Лисенком), вміщений у другому томі роботи “Радянський проект для України” [36] тритомного видання “Україна і Росія в історичній ретроспективі” (К., 2004) – на сьогоднішній день чи не найбільш яскрава ілюстрація науково виваженого, україноцентричного осягнення й розуміння вітчизняної історії 1939-1945 рр., її розуміння і трактування в українському вимірі [37, с. 77].

Цікавим для широкого кола дослідників є “Бібліотека Літопису УПА” – особиста наукова праця молодих українських вчених-ентузіастів, які ставлять собі за мету ширше розкрити проблематику історії України того періоду. Історії Житомирщини й Київщини даного періоду безпосередньо стосується VII том із вказаної серії – “Діяльність ОУН(Б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.)” [38] за авторством В. Ковальчука. В цій книзі досліджується інформаційний потенціал джерел з історії мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ (Північно-західні українські землі). Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел і з’ясовуються особливості діяльності референтури ОУН(Б).

Окремо можна відзначити наукові дослідження Анатолія Русначенка – “Розумом і серцем. Українська суспільно-політична думка 1940–1980-х років” і особливо “Народ збурений: Національно – визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–1950 роках” [39]. Автор використав величезну кількість документів, історіографічні напрацювання, які були зроблені раніше і не лише українськими вченими, а й дослідниками з еміграції, із європейських країн, із США, Канади та ін. Зіставивши і порівнявши різні методології дослідження, підходи наукового пошуку і традиції, які мали вплив на дослідників, він прийшов до висновку, що українська національно-визвольна боротьба, як і вся національна українська історія потрібна лише самим українцям.

На початку 2005 року був опублікований уже остаточний варіант фахового висновку робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА [40], а також монографія під назвою “Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Історичні нариси” [41], яка є матеріалізованим результатом досліджень науковців, що входили у робочу групу. Висновок, як і монографія складається з 14 структурних розділів, що розкривають основні питання діяльності ОУН і УПА в роки Другої світової та Великої Вітчизняної воєн. Керівник цієї групи С. Кульчицький відзначає одну показову в даному відношенні деталь: “цілковитої узгодженості всього тексту видання усім авторським колективом досягти не вдалося” [40, с. 70]. Це ще раз підтверджує усю складність і неоднозначність даної проблематики.

Окремо у рамках цієї історіографічної групи слід виділити праці, де розглядається діяльність ОУН у Житомирській області, написані місцевими істориками і краєзнавцями. Свою увагу ми зупинимо лише на постатях двох дослідників, які уособлюють різні вікові покоління, наукові традиції і світоглядні орієнтації. Покоління людей із радянським баченням історії ОУН, які для аргументації продовжують використовувати ідеологічні кліше і факти співпраці ОУН із нацистськими окупантами, представляє колишній кадровий працівник органів державної безпеки, псевдонім якого “Михайло Шелюг”.

Його перу належать статті, вміщені протягом 1990-1993 рр. на сторінках газет “Радянська Житомирщина” і “Зірка надії”, а також декілька брошур [42]. В. Жилюк є сучасною дослідницею із новим підходом, іноді навіть надто апологетичним. Вказана дослідниця у червні 2008 року в Інституті українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України (м. Львів) захистила кандидатську дисертацію на тему: „Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941-1955 рр.”, на основі якої опублікувала монографію з аналогічною назвою [43]. Ми у повній мірі опрацювали не лише її публікації, але й їх історіографічну і джерельну базу. І відверто кажучи, значною мірою завдячуючи її першопрохідницьким напрацюванням нам вдалося зекономити значну кількість часу і сил. Тому, всі свої зауваження і непогодження із її концептуальним баченням та окремими узагальненнями не будемо виносити на загальний осуд, а при можливості висловимо їх Вікторії Миколаївні особисто. Що ж до загальної оцінки її дослідження зазначимо, що більш повного і системного висвітлення передісторії, структури і діяльності національного руху на Житомирщині на сьогодні просто не існує. Дана дослідниця на основі величезного архівного матеріалу, який раніше не використовувався, новітніх історіографічних і методологічних здобутків зробила свого роду прорив у розробці даної теми.

Підсумовуючи все вище зазначене варто узагальнити, що сучасна вітчизняна історіографія проходить своєрідний “етап націоналізації”, індикатором якого і є саме національно-визвольного рух українського народу у різні історичні періоди. Дослідження регіональної історії дозволяє створити повноціннішу картину загальної історії України. Саме таким чином нам розуміється актуальність даної теми. Історична наука великою мірою залежить від сучасних суспільно-політичних подій. Тому важливо, щоб краєзнавча проблематика не маргіналізувалася під впливом політичних реалій. Завданням даної статті було здійснити оглядовий розгляд наукових напрацювань вчених-істориків. Головним для нас було простежити віхові етапи у дослідженні тематики історії діяльності ОУН взагалі і вказати конкретні праці з історії українських націоналістів на теренах Житомирської і західних районів Київської області.

Використана література:

1. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища шк., 2002. – 430 с.
2. Колесник І. І. Українська історіографія (XVII – початок XX століття) / І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
3. Дивись: Жилюк В. М. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941-1955 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / Вікторія Миколаївна Жилюк – Львів, 2008. – 20 с.; Стельникович С. В. Ідейно-політичні засади та практика українського національного руху опору Тараса Бульби-Боровця (1941-1944 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Стельникович Сергій Володимирович. – К., 2008. – 256 с. – та ін.
4. Дивись: Кругляк М. Е. Життя та побут студентства підросійської України другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / Марина Едуардівна Кругляк. – К., 2010. – 16 с.; Коротенко Н. М. Університетська освіта в радянській Україні (1933-1941 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / Наталія Миколаївна Коротенко. – К., 2010. – 17 с. – та ін.
5. Головка М. Л. Суспільно – політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939-1945 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. іст. наук: спец. 07.00.01

- „Історія України” / Микола Леонтійович Головка. – Донецьк, 2005. – 45 с.
6. Головка М. Л. Суспільно – політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. 1939-1945 рр.: Монографія / М. Головка. – К.: Олан, 2004. – 704 с.
 7. Веденєєв Д. Служба безпеки українських націоналістичних організацій 1920-1950 рр. Історіографічний нарис / Д. Веденєєв // Пам’ять століть. – 2003. – № 1. – С. 57-68.
 8. Дмитрук К. Безбатченки / К. Дмитрук. – Львів: ”Каменярь”, 1974. – 239 с.
 9. Лебедь Микола. УПА. Українська Повстанська Армія. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу / Микола Лебедь. – Дрогобич: “Відродження”, 1993. – 208 с.: іл.
 10. Мірчук П. Акт відновлення української державності 30 червня 1941 року (його генеза та політичне й історичне значення) / П. Мірчук. Друге видання. – Мюнхен: Вид-во „Ціцеро”, 1953. – 64 с.
 11. Мірчук П. Революційний змаг за УССД. (Хто такі „бандерівці”, „мельниківці”, „двійкарі”). – Т. І. Союз українських політв’язнів / П. Мірчук. Нью Йорк – Торонто Лондон, 1985. – 222 с.
 11. Шанковський Лев. Похідні групи ОУН (Причини до історії похідних груп ОУН на центральних і східних землях України в 1941-1943 рр.) / Лев Шанковський. – Мюнхен: Вид-во „Український самостійник”, 1958. – 370 с.
 12. Климишин М. В поході до волі. Спомини. – Т. І. / М. Климишин. – Торонто: Видання Ліги Визволення України і Дослідного Інституту Студіум, 1975. – 429 с.
 13. Бедрій А. Українська держава відновлена актом 30 червня 1941 р. / А. Бедрій // Дзвони Підгір’я [Калуш] – липень 1991. – № 5. – 32 с.
 14. Шумелда Я. Похід ОУН на Схід / Я. Шумелда. – Львів: Фонд духовного відродження ім. митрополита А. Шептицького, 1991. – 35 с.
 15. Полікарпенко Г. Організація Українських Націоналістів під час Другої світової війни. ІV доповнене видання, за редакцією Б. Михайлюка / Г. Полікарпенко. – Канада: На чужині, 1951. – 148 с.
 16. Верига В. Втрати ОУН у Другій світовій війні або „Здобудеш українську державу або загинеш у боротьбі за неї”. – Вид. 2-ге, виправлене / В. Верига. – Торонто (Канада): Вид-во „Новий шлях”, 1991. – 208 с.
 17. Гриневич В. Радянська міфотворчість довкола Великої Вітчизняної війни в Україні / В. Гриневич // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін.-т історії України. – К., 2006. – Вип. 10. – Част. 1. – С. 21-36.
 18. Гунчак Т. Г. Україна ХХ століття / Т. Г. Гунчак. – К.: Дніпро, 2005. – 384 с.: фотоіл.
 19. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. – Париж – Нью – Йорк – Львів, 1993. – 660 с.
 20. Литвин В. Історія України (на 2-х компакт-дисках) / В. Литвин. – К.: “3 Медія”, 2007.
 21. Косик В. Україна у Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942) [В. Косик]. – Львів, 1997. – Т. 1. – 384 с. Його ж: Україна у Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942) [В. Косик]. – Львів, 1998. – Т. 2. – 384 с. Його ж: Україна у Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів (1942-1943) [В. Косик]. – Львів, 1999. – Т. 3. – 384 с. Його ж: Україна у Другій світовій війні у документах: Збірник німецьких архівних матеріалів (1944-1945) [В. Косик]. – Львів, 2000. – Т. 4. – 368 с.
 22. Стародубець Г. М. ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в період Другої світової війни (1941-1943 рр.) / Г. М. Стародубець. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 144 с.
 23. Українська Повстанська Армія і національно-визвольна боротьба в Україні у 1940-1950 рр.: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції 25-26 серпня 1992 р. – К., 1992. – 240 с.

24. Коваль М. В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М. В. Коваль. – К.: “Альтернативи”, 1999. – 336 с.
25. Коваль М. Друга світова війна та історична пам’ять / М. Коваль // Український історичний журнал. – 2000. – № 4. – С. 3-19.
26. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – К.: Дніпро, 1996. – 496 с.
27. Сергійчук В. Український здвиг: Наддніпрянщина. 1941 – 1955 / В. Сергійчук. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. – 836 с.
28. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації в ХІХ-ХХ ст. / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
29. Кентій А. В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1929 – 1941 рр. / А. В. Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1998. – 200 с. Його ж: Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941 – 1942 рр. / А. В. Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 201 с. Його ж: Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946-1956 рр.) / А. В. Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.
30. Литвин В. Україна в Другій світовій війні (1939-1945) / В. Литвин. – К.: Лі-Терра, 2004. – 543 с.: іл.
31. Кульчицький С. Українські націоналісти в червоно-коричневій Європі / С. Кульчицький // Сучасність. – 1999. – № 4. – С. 71-74.
32. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40-50-х років ХХ століття / Ю. Киричук. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. – 304 с. Його ж: Український національний рух 40-50-х років ХХ століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук. – Львів, 2003. – 464 с. Його ж: ОУН і УПА у загальносвітовому контексті: паралелі, порівняння, аналогії, уроки / Ю. Киричук // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / Голова ред. кол. Я. Ісаєвич, упоряд. і відп. ред. Ю. Сливка // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2004. – Вип. – Львів, 2004. С. 32-50.
33. Патриляк І. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках / І. Патриляк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 598 с. Його ж: Військовотворчі заходи ОУН(Б) у липні-вересні 1941 р. / І. Патриляк // Український історичний журнал. – 2001 – № 4 – С. 126-139 Його ж: ОУН напередодні та в перші роки Другої світової війни – пошуки союзників / І. Патриляк // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2006. – Вип. 10. – Част. 2. – С. 91-108. Його ж: Спроби створення ОУН(Б) та УПА української цивільної адміністрації (1941-1943) / І. Патриляк // Українська Повстанська Армія – феномен національної історії: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 63-70.
34. Політична історія України. ХХ століття : У 6 т. Т. 4 : Україна у Другій світовій війні (1939-1945) [кер. тому В. І. Кучер]. – К.: Генеза, 2003. – 584 с.
35. Кучер В. І., Чернега П. М. Україна в Другій світовій війні (1939-1945) / В. І. Кучер, П. М. Чернега. – К.: Генеза, 2004. – 272 с.
36. Україна і Росія в історичній ретроспективі : радянський проект для України. – К.: “Наукова думка”, 2004. – 531 с.
37. Стецкевич В. Вітчизняне історіописання війни 1939-1945 рр. (деякі проблеми методології) / В. Стецкевич // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2006. – Вип. 10. – Част. 1. – С. 73-83.
38. Ковальчук В. Діяльність ОУН(Б) та Заплля УПА на Волині та південному Поліссі (1941-1944 рр.) / В. Ковальчук. – Львів, 2006. – 512 с.
39. Русначенко А. М. Народ збурений: Нац.-визвол. рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках / А. М. Русначенко. – К.: Унів. Вид-во “Пульсари”, 2002. – 519 с.: іл.

40. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. Фаховий висновок роб. групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА. 3-тє стер. вид. – К.: Наук. думка, 2005. – 72 с.
41. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси [Відп. ред. С.В. Кульчицький]. – К.: Наук. думка, 2005. – 495 с.
42. Шелюг М. Правди не сховаєш! Збірка документальних оповідань про діяльність ОУН-УПА / М. Шелюг. – Житомир: КПЖФ, 1996. – 48 с. Його ж: Вони несли біду, або юридична оцінка діяльності ОУН-УПА / М. Шелюг. – Житомир: Видання газети “Житомир”, 1999. – 60 с. Його ж: Чи підлягають реабілітації ОУН, УПА ,які скоїли злочини проти миру, людяності і народовбивство / М. Шелюг. – Житомир: Видавництво “Житомир”, 2004. – 20 с.
43. Жилюк В. М. Діяльність ОУН та УПА на Житомирщині у 1941-1955 рр. Монографія / В. М. Жилюк. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 308 с.: іл.

Историографический аспект деятельности ОУН в 1940-1959-х годах на территории Житомирской и западных районах Киевской областей

В этой статье раскрывается историографический аспект деятельности ОУН в 1940-1950-х годах на территории Житомирской и западных районах Киевской областей. Отслеживаются ключевые этапы исследования этой тематики и указываются самые главные работы.

Ключевые слова: историография, ОУН, Житомирская область, советский, современный, диаспора.

Лебідь Н. М.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РАДІОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ 20 – 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Досліджено комплекс джерел з історії становлення і розвитку радіомовлення в Україні 1920-1930-х рр., зокрема, архівних джерел, друкованих документів, мемуарів, періодики.

Ключові слова: радіо, архівні джерела, періодична преса, мемуари, збірки законів.

Важливе місце в житті держави належить засобам масової інформації – вони являють собою велику суспільну силу й завжди були й є серйозною зброєю влади. Особливе значення ЗМІ набули в сучасному суспільстві у зв'язку з розвитком сучасних технічних засобів комунікації, зокрема й радіомовлення.

Радіомовлення, як і будь-яке поважне громадське явище, має свою історію, передумови, етапи та особливості розвитку. Його місце і роль в державно-організованому суспільстві залежить від характеру цієї організації – тоталітарного, чи демократичного. Історичний досвід становлення та функціонування радіомовлення в радянській Україні 1920-1930-х років, зумовлений системними основами діяльності партійно-радянських органів, має науково-пізнавальне й прикладне значення. Вивчення цього досвіду є безперечно *актуальним*.

Дослідження історії радіомовлення України потребує опису та аналізу різноманітних джерел, що допоможуть реконструювати картину його становлення і розвитку. Ця тема є майже не дослідженою в сучасній вітчизняній історіографії,